

ВІДГУК

офіційного опонента

доцента кафедри демографії, трудових відносин і соціальної політики
навчально-наукового інституту міжнародних відносин,
сталого розвитку та інноваційної освіти
Закладу вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права»,
доктора економічних наук, доцента **КОШОВОГО Богдана-Петра Олеговича**
на дисертаційне дослідження **ПАВЛЕНКО Марини Миколаївни** на тему:
«Формування і функціонування ринку зерна в умовах нових викликів»,
подане на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумніву. Дисертацію присвячено вирішенню важливого науково-практичного завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних, методичних і прикладних засад формування та функціонування ринку зерна України в умовах нових викликів.

Обрана тема має вагомим значення для розвитку аграрної економіки України, оскільки ринок зерна посідає системоутворююче місце у структурі національного аграрного виробництва, забезпечує продовольчу безпеку держави, формує істотну частину валютних надходжень та визначає конкурентоспроможність вітчизняного аграрного сектору на зовнішніх ринках. За умов воєнного стану, скорочення посівних площ, порушення логістичних маршрутів, руйнування інфраструктури, зміни каналів експорту та підвищення цінних ризиків проблема стабільного функціонування ринку зерна набула особливої гостроти.

У вступі дисертації авторкою належно обґрунтовано вибір теми, окреслено сукупність сучасних викликів, які впливають на функціонування зернового ринку, та доведено необхідність удосконалення механізмів його розвитку і державного регулювання. Позитивної оцінки заслуговує те, що дослідження не зводиться до розгляду ринку зерна як сфери купівлі-продажу зернової продукції, а розкриває його як складну інституційно-економічну систему, на стан якої впливають виробничі, логістичні, цінні та регуляторні чинники.

Тема дисертації є актуальною, відповідає сучасним потребам економічної науки і практики державного регулювання аграрного сектору та має вагомим теоретичне і прикладне значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і пропозицій дисертації. Дисертація М. М. Павленко є цілісним самостійним науковим дослідженням, у якому наукові положення, висновки і пропозиції належним чином обґрунтовано. Обґрунтованість результатів забезпечується чітко визначеною метою дослідження, коректно сформульованими

об'єктом, предметом і завданнями, логічною побудовою роботи, а також використанням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження.

У дисертації послідовно реалізовано дослідницьку логіку: від розкриття науково-теоретичних засад формування ринку зерна та механізмів його функціонування в умовах нових викликів до аналізу сучасного стану ринку, інструментів його регулювання, узагальнення світового досвіду та розроблення пропозицій щодо цифровізації, регулювання цін і прогнозування тенденцій розвитку зернового ринку. Така побудова забезпечує внутрішню цілісність роботи та відповідність змісту поставленій меті й сформульованим завданням.

Теоретичне підґрунтя дисертації сформовано на основі опрацювання праць вітчизняних і зарубіжних науковців, нормативно-правових актів, аналітичних матеріалів та документів міжнародних організацій. Методична база дослідження охоплює інституціональний підхід, бібліографічний аналіз, методи аналізу і синтезу, а також економіко-математичне моделювання. Використаний інструментарій є адекватним предмету і меті дослідження.

Структура дисертації є логічною і відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 184 сторінках. Дисертація містить 33 таблиці, 22 рисунки, 8 формул, а список використаних джерел налічує 127 найменувань.

У першому розділі розкрито науково-теоретичні засади формування і функціонування ринку зерна, проаналізовано механізми його функціонування в умовах нових викликів та обґрунтовано методичні засади дослідження. У другому розділі наведено комплексну оцінку стану і трендів розвитку ринку зерна України, охарактеризовано інструменти впливу та регулювання виробництва зернових, а також узагальнено світовий досвід регулювання і розвитку зернового ринку. У третьому розділі обґрунтовано напрями модернізації функціонування ринку зерна в умовах нових викликів, зокрема в частині цифровізації, регулювання цін на зерно та прогнозування тенденцій розвитку ринку.

Висновки дисертації є логічними, змістовними та узгодженими з основними положеннями дослідження. Поставлену мету досягнуто, визначені завдання вирішено.

Достовірність результатів і новизна дослідження. Достовірність одержаних результатів забезпечується належною джерельною базою, використанням сучасного методичного інструментарію, поєднанням теоретичного, аналітичного і прикладного рівнів дослідження, а також логічною послідовністю викладу матеріалу.

Дисертація спирається на нормативно-правові акти, наукові й науково-практичні публікації, документи міжнародних організацій, аналітичні матеріали та результати авторських узагальнень. У дослідженні враховано актуальні умови функціонування

зернового ринку України, зокрема воєнний стан, інфраструктурні втрати, логістичні обмеження, трансформацію експортних маршрутів, зміну умов державного регулювання та посилення зовнішньоекономічної невизначеності.

Наукова новизна дисертації полягає у сформованому авторському концептуально-методичному підході до аналізу та регулювання ринку зерна України як відкритої, інституційно керованої та структурно нестійкої системи, функціонування якої визначається взаємодією виробничих, логістичних, цінових та регуляторних чинників в умовах нових викликів.

До найбільш вагомих результатів, що характеризуються науковою новизною, належать: удосконалення теоретичного підходу до трактування категорії «ринку зерна»; удосконалення інституціональних засад регулювання зернового ринку через виокремлення функціональних меж державного втручання; подальший розвиток методичних засад формування державної політики розвитку зернового ринку з урахуванням воєнних, логістичних та інституційних обмежень; доповнення підходів до аналізу чинників ціноутворення на зерно через ідентифікацію нерівноважних детермінант, пов'язаних з очікуваннями щодо урожайності, регуляторною політикою та логістичними обмеженнями; конкретизація шляхів адаптації зернового ринку України до сучасних викликів через поєднання прогностичних оцінок, інституційних змін і структурної перебудови логістичних ланцюгів.

Достовірність результатів підтверджується також апробацією основних положень дисертації. Окремі результати дисертаційного дослідження впроваджено у практичну діяльність суб'єктів господарювання. Одержані результати є достовірними, а наукові положення, висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, мають наукову новизну і практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження М. М. Павленко має безпосередній зв'язок із науковими програмами, планами і темами, що виконувалися у Національному університеті біоресурсів і природокористування України.

У вступі дисертації зазначено, що роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України за темами: «Прикладна розробка новітнього організаційно-економічного механізму регулювання сталого рибальства і аквакультури через розвиток сільських територій» (номер державної реєстрації 0120U102110) та «Прикладні рішення регулювання розвитку сільського та рибного господарства в умовах надзвичайних викликів для національної безпеки України» (номер державної реєстрації 0122U001643).

Проблематика дисертації відповідає змісту зазначених науково-дослідних тем, оскільки пов'язана з дослідженням механізмів регулювання аграрного розвитку, функціонування продовольчих ринків, забезпечення стійкості аграрного сектору та пошуку ефективних організаційно-економічних інструментів державного впливу в умовах надзвичайних викликів.

Дисертація виконана в межах наукового профілю установи, у якій її підготовлено, та відповідає сучасним напрямкам наукових досліджень у сфері аграрної економіки.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації доведено до рівня практичних пропозицій і вони можуть бути використані в системі регулювання виробництва зернових в Україні.

У вступі дисертації зазначено, що результати дослідження запропоновано до використання в інструментах регулювання виробництва зернових, а сферою їх практичного застосування визначено органи державної влади, суб'єктів ринку зерна, українських сільськогосподарських виробників, законодавців, а також фахівців, залучених до бюджетного планування та оцінки економічного потенціалу держави.

Практична цінність результатів дисертації підтверджується їх упровадженням у діяльність Приватного підприємства «Агро-Стиль К» та ТОВ «Іверія Агро». Це свідчить про прикладний характер авторських положень і рекомендацій та можливість їх використання у практиці функціонування суб'єктів господарювання.

Практичне значення мають насамперед запропоновані підходи до вдосконалення регуляторних інструментів, врахування логістичних і цінових чинників розвитку ринку зерна, а також застосування прогнозних підходів при виробленні управлінських рішень у сфері зернового виробництва та обігу.

Представлені в дисертації результати мають належне практичне значення та можуть бути використані в діяльності органів державного управління і суб'єктів господарювання.

Повнота викладення основних наукових результатів в опублікованих працях. Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження достатньо повно відображено в опублікованих працях авторки. За темою дисертації опубліковано 26 наукових праць, з яких 10 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, колективна монографія, стаття в колективній монографії, 2 методичні рекомендації, 3 свідоцтва про авторське право України, 9 тез наукових доповідей.

Зміст публікацій відповідає основним напрямкам дисертаційного дослідження та охоплює питання державного регулювання ринку зерна, моделювання ринкової рівноваги, проблем зовнішньої торгівлі зерновими культурами, інституційного аналізу стратегічних напрямів розвитку сільського господарства України, підтримки конкурентоспроможності

зернового ринку та адаптації ринку зерна до сучасних викликів. Публікації здобувачки повною мірою відображають основні результати дослідження, його наукову новизну та практичну значущість.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація М. М. Павленко виконана з дотриманням вимог академічної доброчесності. У тексті дисертації та наукових працях здобувачки наявні посилання на використані наукові джерела, нормативно-правові акти, аналітичні матеріали та статистичні дані. Використання ідей, положень, висновків і результатів, що належать іншим авторам, супроводжується належними посиланнями на відповідні джерела. У вступі дисертації зазначено, що робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, а особистий внесок авторки у працях, опублікованих у співавторстві, відображено у списку публікацій.

За результатами ознайомлення з дисертацією та опублікованими працями здобувачки порушень академічної доброчесності не виявлено. У дисертації відсутні ознаки академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, компіляції та інших порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо роботи. Загалом дисертація М. М. Павленко справляє позитивне враження, вирізняється актуальністю, належним теоретичним рівнем, цілісністю побудови та практичною спрямованістю. Водночас, як і будь-яке самостійне наукове дослідження, вона містить окремі дискусійні положення, які потребують уточнення або додаткової аргументації.

1. У підрозділі 1.1 авторкою сформовано цілісну теоретичну рамку дослідження та запропоновано розширене трактування категорії ринку зерна як динамічної інституційно-економічної системи. Доцільно було б чіткіше акцентувати ті ознаки, за якими запропоноване визначення відмежовується від уже наявних у літературі підходів, насамперед у частині внутрішньої структурної ієрархії ринку, ролі логістичної доступності, регуляторних обмежень та впливу очікувань учасників ринку на формування меж ринкової рівноваги.

2. У підрозділі 1.2 розглянуто механізми функціонування ринку зерна в умовах нових викликів. Для посилення внутрішньої логіки викладу доцільно було б чіткіше показати, яким чином класичні ринкові механізми попиту, пропозиції, ціни та конкуренції трансформуються під впливом воєнних ризиків, логістичних розривів, інфраструктурних втрат та обмеження експортних каналів.

3. У підрозділі 2.1 авторка подає змістовний аналіз стану і трендів розвитку ринку зерна України та використовує економіко-математичні інструменти для кількісного уточнення окремих залежностей. Більш виразного акцентування потребують межі інтерпретації регресійної моделі валового збору зернових за посівними площами та урожайністю з огляду на малу кількість спостережень і агрегований характер використаних даних.

4. У підрозділі 3.1 переконливо показано значення цифровізації для модернізації ринку зерна. Доцільно було б чіткіше розмежувати цифрові рішення у виробництві, цифрові інструменти у сфері логістики та простежуваності зернових потоків, а також цифровізацію державного управління й аналітичного супроводу ринку.

5. У підрозділі 3.2 обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання та підходів до регуляторного впливу на ціноутворення. Окремі пропозиції потребують більш чіткого співвіднесення з очікуваними наслідками для виробників, експортерів, внутрішнього ринку та бюджетних витрат.

6. У підрозділі 3.3 подано сценарні прогнози розвитку ринку зерна. Для посилення методичної чіткості доцільно було б коротко розмежувати використані в роботі часові горизонти прогнозування та точніше показати аналітичне призначення кожного з них.

7. Робота загалом добре структурована і належно оформлена. Водночас окремі фрагменти дисертації виграли б від стилістичного стиснення, усунення повторів окремих смислових конструкцій і редакційного доопрацювання окремих формулювань.

Висловлені зауваження та побажання мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер, спрямовані на подальше посилення окремих теоретичних, методичних і прикладних положень дослідження та не знижують загальної позитивної оцінки дисертації.

Загальний висновок. Дисертацію на тему: «Формування і функціонування ринку зерна в умовах нових викликів» присвячено актуальній науковій проблематиці, що відповідає сучасним викликам розвитку аграрної економіки України. За своїм змістом вона є завершеною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, у якій сформульовано науково обґрунтовані положення, висновки та рекомендації, що мають вагоме теоретичне і практичне значення для розвитку механізмів функціонування та регулювання ринку зерна в Україні.

Дослідження здійснено на належному науково-методичному рівні, структура та зміст роботи відповідають обраній темі й профілю спеціальності 051 «Економіка». Представлені у дисертації наукові положення, висновки та практичні рекомендації характеризуються логічною послідовністю, аргументованістю та достатнім рівнем достовірності. Поставлену мету досягнуто, визначені завдання реалізовано. Публікації здобувачки повною мірою відображають основні результати дослідження, його наукову новизну та практичну значущість.

З огляду на викладене, дисертація Павленко Марини Миколаївни відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня

2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а авторка дисертації Павленко Марина Миколаївна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент доцент кафедри демографії, трудових відносин і соціальної політики навчально-наукового інституту міжнародних відносин, сталого розвитку та інноваційної освіти Закладу вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права», доктор економічних наук, доцент Богдан-Петро КОШОВИЙ